

به‌راورده‌ک د ناقبه‌را هه‌فت په‌یکه‌را نزامی‌گه‌نجه‌وی و به‌هرام و گوله‌نداما کوردی

نایه‌هان ته‌ک گه‌وه‌ری^۱

مامۆستای زمان و وێژه‌ی کوردی، زانکۆی مووش ئالپ ئه‌رسلان

تاریخ دریافت: ۷ آذر ۱۳۹۷؛ تاریخ پذیرش: ۲۲ اسفند ۱۳۹۷؛ صص ۲۱۷-۲۲۶

چکیده

سرگذشت پادشاهان ایرانی در مشرق زمین به صورت مکتوب و گاهی نیز شفاهی نقل شده و انتشار یافته است. سرگذشت بهرام گور یکی از سردمداران حکومت ساسانیان است که به شیوه‌ها و روایت‌های مختلفی در میان ملت ایران و سرزمین‌های اطراف انتشار یافته است. نظامی گنجوی به داستان بهرام گور در هفت‌پیکر خود اشاره کرده است. در این مقاله به مقایسه‌ی هفت‌پیکر نظامی گنجوی با داستان بهرام و گل‌ندام در ادبیات کردی پرداخته شده است. در ادب شفاهی کردی این سرگذشت به شیوه‌های مختلف نقل شده است. در این مقاله ما به تطبیق هفت‌پیکر نظامی گنجوی و بهرام و گل‌ندام می‌پردازیم. در این دو اثر موتیف‌های جداگانه‌ای به چشم می‌خورد. قدرت فرهنگ شفاهی و تغییر اساس داستان در بازگویی آن، شرایط تطبیق را مهیا نموده است. همین‌طور تأثیر فضای فرهنگ مکتوب و شفاهی و تأثیرات آن بر طرح داستان را بررسی خواهیم کرد.

کورتە

سەرپێهاتیین سلتانین ئیرانا قه‌دیم د ناف چاندا روژهلاتی ده به‌لاف بوونه کو ئه و هن جاران وه‌ک نقیسی، هن جاران ژێ ل سهر زاری داستانیژان قه‌ هاتنه نه‌قل کرن. یه‌ک ژ وان چیرۆکان ژێ سهرپێهاتیین هوکومداری ساسانیان به‌هرامی گور کو ئه و دگه‌ل فۆرمین جودا د ناف مله‌تین ئیرانی و ده‌ردۆرا وی چاندی ده به‌لاف بوونه. چیرۆکین به‌هرامی گور ژ ئالی نزامی گه‌نجه‌وی قه‌ ب ناڤی هه‌فت په‌یکه‌ر هاتیه نقیسی. لئ د زمانی کوردی ده‌ قی سهرپێهاتی ب ئاوی ده‌فکی و ب فۆرمین جودا خوه‌ه تا ئیرو ئینایه. د قی گوتاری ده‌ ئه‌م ژێ دی موقایه‌سه‌با هه‌فت په‌یکه‌را نزامی گه‌نجه‌وی دگه‌ل چیرۆکا به‌هرام و گوله‌نداما کوردی بکن. د ناڤا فان هه‌ردو مه‌تنان ده‌ مۆتیقین جودا، هینزا چاندا ده‌فکی و گوهرینا بنگه‌ها چیرۆکی ژ ئالی قه‌گۆنتی قه‌ دی بینه به‌راوه‌رد کرن. هه‌ر وسا ته‌سیرا ترانسفهر د ناقبه‌را چاندا نقیسی یا ده‌فکی ده‌ ته‌سیرین ل سهر بنگه‌ها چیرۆکی ژێ دی بینه گوت وگۆ کرن.

وشه‌ سه‌ره‌کییه‌کان: هه‌فت په‌یکه‌ر، نزامی گه‌نجه‌وی، به‌هرام و گوله‌ندام، ئه‌ده‌بیاتا کوردی، ئه‌ده‌بیاتا فارسی

واژگان کلیدی: هفت‌پیکر، نظامی گنجوی، بهرام و گل‌ندام، ادبیات کردی، ادبیات فارسی

¹ ayhangeveri@gmail.com

۱- پیشه‌کی

به‌هرامی گور یه‌ک ژ سلتانین ساسانیان بوو کو د سال ۴۳۸ ئی ده وه‌فات کریه. ل گور چافکانیان ئەو کورئ یه‌زدگردئ بوو کول مه‌دائینی هاتیه‌ دنیایی. هیژ وه‌ختی پچووک بابی وی ئەو ریکریه‌ هیه‌ی (جته‌سپه‌ۆن) کو هاکمی وی مه‌مله‌که‌تی سلتان نوعمان و کورئ وی ئەلمونزر چافدیریا وی کریه. هه‌رچه‌ند د چافکانیان دپوریت کو ئەلمونزر ژ بو وی قه‌سرا هه‌وه‌رناکی چیکریت، ئەو قه‌سر به‌ریا وی ژئ هه‌بوویه. لی ئەو د وی قه‌سری ده‌ مه‌زن بوویه. سه‌رپیه‌اتیین به‌هرامی گور، هه‌م د «تاریخ» ئا ته‌به‌ری ده‌ هه‌م ژئ د مه‌تین فارسیین وه‌کی شه‌هنامه‌یا فرده‌وسی، هه‌فت په‌یکه‌ر ئا نزامیی گه‌نجه‌وی (م. ۱۲۱۴؟) هه‌شت به‌هه‌شت ئا ئەمیر خوسره‌وی دیه‌له‌وی (م. ۱۳۲۵)، سه‌بع‌ا- سه‌بیار ئا ئالی شیر نه‌وایی (م. ۱۵۰۱) هه‌فت مه‌نزه‌ر ئا هافتی (م. ۱۵۲۱) ده‌ هاتنه‌ فه‌گوتن. هه‌ر وسا ژ فانه‌ هه‌ک راسته‌راست ژ بو هه‌فت په‌یکه‌ر ئا نزامی وه‌ک نه‌زیره‌ هاتنه‌ نقیسیین کو مرو‌ف دشیت ئەفانه‌ ژئ لی زیده‌ بکه‌ت: هه‌فت ئەوره‌نگ ئا مه‌لا جامی، چهارچه‌مه‌ن ئا شاه‌ داعیی شیرازی، هه‌فت ئەوره‌نگ ئا ده‌رویش ئەشرف مه‌راخی ئاسمانی هه‌شته‌م ئا روحولته‌مینی ئیسفه‌هانی، هه‌فت ه‌قان ئا نه‌فعیزاده‌ ئاتایی (م. ۱۶۳۶) و هه‌فت په‌یکه‌ر ئا عاشکی ژئ بژمیریت. مه‌سه‌له‌یا هه‌فت جاریه‌ و هه‌فت قه‌سران د ناف چافکانیین تاریخی ده‌ نین و ئەو د ناف مه‌تین ئەده‌بی ده‌ هاتنه‌. ژيانا وی زیده‌ تر ل دۆر نیچیر و ئەقینیت وی ده‌یته‌ فه‌گوتن کو ئەو ژبلی مه‌تین ئەده‌بی، بوویه‌ مژارا مینیاتور و مه‌نقبه‌یان (ئاته‌ش، ۱۹۷۹: ۴۵۲؛ ئایتاچ، ۲۰۱۷: ۱۷- ۱۸؛ کۆنوکیچو، ۱۹۹۲: ۳۵۶).

ل گور چافکانیین ئیرانی، پشتی کو بابی وی مری و سه‌لته‌نه‌تا بابی وی که‌فتیه‌ ده‌ستین که‌سین دی وی ئیریشی ئیرانی کریه و د مه‌یدانا شه‌رتی ده‌ وی دو شیر گه‌لیک جاره‌کی ده‌ کوشتنه‌ و وسا سه‌له‌ته‌نه‌تا بابی خوه‌ ژ ده‌ست خوه‌ فه‌ ئینایه‌. ژ به‌ر کو گه‌له‌ک هه‌ژ نیچیری دکر و د نیچیران ده‌ ژئ ئەخله‌ب «گور» (که‌ر-کۆفی) ده‌ست خوه‌ فه‌ دینا، نافئ بوویه‌ به‌هرامی گور. لی دگه‌ل وی - هه‌رچه‌ند فرده‌وسی بیژت ئەو ب ئەجه‌لا خوه‌ فه‌ مر- ئەو دکه‌قیته‌ چاله‌کی (گور/کۆر/شکه‌فته‌کی) و دمیرت. ژ به‌ر وی ژئ دبیت نافئ وی وسا هاتبیته‌ لیکرن. ژ ئالیی دی، فه‌ ل گور هن ژیده‌ران، تبیعه‌تی وی وه‌کی یی گوران (که‌رکۆفی) دژوار بوو، ئەو ناف لی کره‌. ل گور ئەهمه‌ت ئاته‌ش، سه‌رپیه‌اتیین به‌هرامی گور د ناف گه‌ل ده‌ وه‌ک چیرۆکین گه‌له‌ری به‌ لاف بن ژئ ئەو ژ مه‌سنه‌ویان نه‌قلی زارگوتنی بوونه‌ (ئاته‌ش، ۱۹۷۹: ۴۵۳). پشتی کو نزامیی گه‌نجه‌وی ئەو سه‌رپیه‌اتیه‌ د چارچۆفه‌یا مه‌سنه‌ویی ده‌نقیسی، د ناف ئەده‌بیاتا رۆژه‌لاتی ده‌ ئەو گه‌له‌ک به‌لاف بوویه. ژ ئالیی بنگه‌ها خوه‌ یا ساختیاری فه‌ سه‌رپیه‌اتیا به‌هرام، هه‌تا چیرۆکین هزار و یه‌ک شه‌فی دچن. لۆما ژئ هه‌م د فه‌رسیوئین گه‌له‌ری ده‌ هه‌م ژئ د یین مه‌سنه‌ویان ده‌

هیمانی داسانی و مه ته لۆکی ب ئاواپه کی خورت دهر دکه فنه پیش. ژ خوه ههم د مه تین مه سنه ویین ل سهر بهرامی گور ههم ژی قهرسیوین چاندا ده فکی وی یه کی ئیشارهت دکهن کو بنگه ها فی سهر پیتهاتی ل سهر کوکه که ساخلم یا خه یالی و ئه ده بی هاتیه کو هیژ ژی د ناقبهرا قهرسیوین ده فکی و نفیسکی ده پیوه ندیین گه له ک خورت به رب چاقان دکهن. ژ وان یه ک ژی ئه و قهرسیوین ئه یا کو مه ل گه قهری به رهه ف کری و ده شیفره یا وی نه قل کری.

۲- ههفت پدیکهرا نزامی گهنجهوی

وه کی کو تیتته زانین سهر پیتهاتی بهرامی گور جارا ئه ول ژ ئالیی نزامی گهنجهوی قه د مه سنه ویه کی ده هاتنه نفیسین. نزامی د ناقا خه مسه یا خوه (پهنج گهنج) ده مه سنه وی ب ناقی ههفت پدیکه ری ده جه دده ته سهر پیتهاتی بهرامی کوری یه زدگردی ژ مالباتا ساسانیان تیت. نزامی ئه ف به رهه ما خوه د ساللا ۱۹۷۱ ئی ده ته مام کریه و پیشکیشی ها کمی مه راخه یی، عه لاددین کورپه ئه سلانی کریه (گزه لؤفا، ۲۰۰۸: ۱۶). قه گوئنا مه تنی نزامی گهنجهوی، ب مؤتیه کا هه قپار یا گه له ک موهم ده سپی دکه ت کو ل گور وی مؤتیه سهر پیتهاتی ب چیرۆکا سلانیان کو بی کور ئن ده ستپی دکهن. د قه گوئنا نزامی ده ژی بابی بهرام یانی سلان یه زدگرد ب ده هان سالان کور چینابن. لی د وه ختی پیراتیی ده خوه دی کوره کی دده ته وی. پشتی چند سالان مونه ججم به را خوه دده نه تالعی بهرام و ل سهر وی، ئاقلمه ندین سلانی بریاری دده ن کو دقیت بهرام ل جهه که دی مه زن دبیت. ژ بهر وی بهرام د ته مه نی خوه یی پچووک ده ژ جهی بابی خوه دوور دبیت. ئه و ل ئالیی یه مه نی ل باژاری هیره یی ل بهر ده ستی سلان نوعمان و کوری وی مونزر مه زن دبیت. (نزامی گهنجهوی، ۱۹۳۴: ۲۸؛ گهنجهل نزامی، ۲۰۱۳: ۱۷-۲۰). بدایه تا سهر پیتهاتی ب فی شکلی ده ستپی دکه ت کو ئه و سهر پیتهاتی ژ ئالیی سلانیان بی کور، دشبته هزار و یه ک شه فی. ژ ئالیی دی قه ژی چیرۆکین جودا د ناقا سهر پیتهاتی یه ک ئسانی ده هاتنه قه گوئن کو ئه و ژی دیسا ل سهر هه مان ترادسیونی قه دفی بیته ئزه هکرن.

چاوا کو ل رۆژهلای یه ک ژ موهمتر فه عالیته تا سلان و ده سته لاتاران نیچیر و ره زم ئه، د قه گوئنا نزامی ده، بهرام ژی گه له ک هه ژ نیچیری دکه ت. لؤما ژی ژ ئالیی کی قه ئه و دکه ملی و ژ ئالیی دی قه ژی مه ره قا وی یا نیچیری گورتر دبوو. پشتی کو رۆژه کی دکه فیتته دووف که ره کی کوفی کو ئه و وی دبه ته شکه فتا کو لی ئه ژده ها هه بی و وی ئه ژده هایی دکوشت، ههم چیرۆکا وی ده ستپی دکه ت ههم ژی شوهره تا وی به لاف دبیت. ههر وسا د فی شکه فتی ده ئوده یه ک تژی خزینه هه یه کو بهرام وان ژی ب ده ست دخیت. ل گور قه گوئنا نزامی، سلان نوعمان ب ناقی هه وه رناکی قه سره ک چیکریه کو تیدا ئوده یه که گرتی هه یه. رۆژه کی بهرام راستی دهری

وی ئۆدهیی تیت و ده‌ری دده‌ته فه‌کرن. د ئۆدهیی ده سوورته و په‌یکه‌رین هه‌فت کچین سلتانین هه‌فت ئقلیمان هه‌نه. به‌ه‌رام ل وان هه‌ر هه‌فت کچان ئاشق دبیت و یه‌ک و یه‌ک وان ب ده‌ست دیخت. ویجا سه‌رپه‌تیا وی ب وی شکلی یه‌ کو ئه‌و پشتهی ژ هیره‌یی هاتیه‌فه و ل شوونا بابی خوه ل سه‌ر ته‌ختی سه‌لته‌نه‌تا ئیرانیان روونشتهی، ل به‌ر خوه دده‌ت کو هه‌م وان هه‌ر هه‌فت کچان ب ده‌ست بیخیت هه‌م ژی دگه‌ل وی ببیته‌ه‌کمئ هه‌فت ئقلیمان یانی یی هه‌می ئاله می. به‌ه‌رام پشتهی کو چ ب خیر چ ب شه‌ر، هه‌ر هه‌فت کچان ب ده‌ست دیخت و ژ بو هه‌ر یه‌ کئی ژی ب په‌نگه‌که جودا قه‌سه‌ره‌کی چیی دکه‌ت. د هه‌ر قه‌سه‌ری ده‌ کچکه‌ک ب جه‌ دبیت و هه‌ر یه‌ک ژی شه‌فا ئه‌ول بو به‌ه‌رامی هه‌کایه‌ته‌کی فه‌دبیزن. ب فی شکلی د نا‌فا هه‌فتیه‌کی ده‌ هه‌ فت هه‌کایه‌ت تینه‌ گوتن. د فان چیرۆکان ده‌ فه‌گوتنه‌که سه‌مبۆلیک ده‌ردکه‌فیته‌ پیش کو ژ بو وی ژی مۆتیفین ئه‌فسونی/ قه‌سه‌بی گه‌له‌ک تیده‌ تینه‌ دیتن.

د هه‌فت په‌یکه‌ر ئا نزامی ده‌ چیرۆکا ئه‌ول د شه‌فا شه‌مبۆیی ده‌ ده‌ست پی دکه‌ت و وسا هه‌تا هه‌فتیه‌ک ته‌مام دبیت، هه‌فت چیرۆک ژ ده‌قی هه‌فت کچین هه‌کمین هه‌فت ئقلیمان تینه‌ فه‌گوتن. د هه‌ر هه‌کایه‌ته‌کی ده‌ ژی په‌نگه‌ک ده‌ردکه‌فیته‌ پیش کو په‌نگی ئه‌ول په‌شه‌. ب فی شکلی هه‌م د چارچۆفه‌یا گشته‌ی ده‌ هه‌م ژی د هه‌ر هه‌کایه‌تی ده‌ مۆتیف و سه‌مبۆلین وسا ئاهه‌نگه‌که خوه‌ش دانه‌ هه‌فت په‌یکه‌ری. پشته‌ی کو هه‌ر هه‌فت هه‌کایه‌ت خلاس دبن، به‌ه‌رام دبیت کو هالی مه‌مله‌که‌تی وی خراب بوویه و وه‌زیرین وی د ئیداره‌یا کوشه‌ری ده‌ بیئه‌داله‌تی دکهن. رۆژه‌کی به‌ه‌رام پشته‌ی نیچیره‌کی راستی شفانی تیت کو دبیت وی ژ به‌ر ئیخانه‌تی، سه‌یی خوه‌ داردا کریه و کوشتییه‌. شفانی پیره‌میر دبیزته‌ به‌ه‌رام، هه‌قی خائینان کوشته‌. وسا به‌ه‌رام ژی تیت وه‌زیرین خوه‌ جه‌زا دکه‌ت و گازی هه‌فت مه‌ه‌کومان دکه‌ت و وی جاری ژی هه‌ر هه‌فت زندانی ده‌ست ب چیرۆکا خوه‌ دکن و مه‌خه‌دووریه‌تا خوه‌ فه‌دبیزن. به‌ه‌رام ژی سیسه‌د داران ل مه‌یدانی دچکلینت و وه‌زیر ژی تیده‌ وان سیسه‌د زالمان ل وان داران فه‌ دکه‌ت و وسا وان جه‌زا دکه‌ت. پشته‌ی وی ژی هه‌فت قه‌سه‌ری خوه‌ دسوژیت و ده‌ردکه‌فیته‌ نیچیری. د نیچیری ده‌ راستی که‌رکۆفه‌کی دبیت و ل دووف وی دچیت هه‌تا کو دکه‌فیته‌ چاله‌کی/شکه‌فته‌کی. چیرۆکا به‌ه‌رام ب فی شکلی ته‌مام دبیت و هه‌فت په‌یکه‌ر ژی وسا خلاس دبیت.

۳- به‌ه‌رام و گوله‌ندام ئا کوردی

چیرۆکا به‌ه‌رام و گوله‌ندامی د ناف زارگوتنا کوردی ده‌ هه‌یه‌ لی د ناف کوردین باکور ده‌ زیده‌ نه‌هاتیه‌ دیتن و زانین. قادر فه‌تتاح قازی فه‌رسیوونه‌که وی د سال ۱۳۴۷ ئی ده‌ ل رۆژه‌لاتی چاپ کریه. عوبه‌یدولا ئه‌یبوبیان ژی د کتیبای خوه‌ یا ب ناف چیرکه‌ی مه‌م و زین (۱۹۶۳) ده‌ لیسته‌

یه که در یژ یا چیرۆک و دهستانین کوردی دایه کو تیدا به حسا به هرام و گولندامی دکهت (۶). پشتی فان ناگهیان ئەم ژێ که تنه دووڤ وێ و مه فاریانتته که وێ یا موهم ل گه فه ری پهیدا کر (تهک، ۲۰۱۴). مه ئەو چیرۆک ژ ده قی فه تتاح بابات فه گوهاست. فه تتاح بابات د سالا ۱۹۵۰ ئی ل گوندی ساتی یی گرادایی گه فه ری هاتیه دنیا یی. ژ بهر کو هم خواندن - نفیسینا وی فه تتاح باباتی نه بوو هم ژێ ژ بهر کو گوندی ساتی، ل مه نته قه یه که گه له ک ئاسی یه و د ناڤا چیا یین بلند دا مایه، فاریانتا وێ چیرۆکی بالکیشتر دکهت.

ب ئاشکه رایی تیتته دیتن کو د ناقههرا وێ ههفت پهیکه ر ئا نزامی گه نجهوی و داستانین شاهنامه یا فردهوسی ده تیکلیه که خورت ههیه. لی تشتا گرینگ ئەوه کو کا ئەو ژ مه تنه که نفیسکی ده رباسی حافظه و چاندا ده قکی یا کوردی بوویه یان به ره کسێ وێ، د ناڤ کوردان ده ئەو چیرۆک هه ره بوو و دهاته گوتن؟ ب قی ئاوا ی ل دور قی چیرۆکی چهند پرسیت مه هه نه کا ل سه ر وێ و تیکلیا وێ ل گه ل مه تنین نفیسکی دی چ تشتا نوو ده ره قیت کو ئە نجامه کی بگه هینته چاندا ده قکی یا کوردی؟ تشتا مه به ره هف کری هم ژ ئالیی ناقه روکی فه هم ژ ئالیی عونسورین چیرۆک بیژیی فه - کو گه له ک ژ وان فانتاستیکن - و هه ر وسا ژ ئالیی زمانی چیرۆکی یی ئارکائییک فه نمونه به که ده وله مه نده. چونکو ئەو که سێ کو ئەف چیرۆکه بو مه فه گوتی که سه کی نه خوه ندا یه و د زمانی وی یی رۆژانه ده ئەو که لیمه و ئیدیوم نه مانه. ویجا یه کی وسا چاوا دشیت چیرۆکه ک وسا هه تا ئیرو د سه ری خوه ده بینت؟ ئە فه قابلیه ته یان تایبه تیه که هیژا فه گوتن و هافزه یا ده قکیه؟ ل بهر قی چیرۆکی نزامی مه سنه وه ک نفیسیه و د ناڤ ئەفسانه یین شه هنامه یی ده شاخین وێ هه نه. لی بو چ کوردان ئەو وه ک مه سنه وی نه نفیسیه؟ دبیت کو چاندا ده قکی د ناڤ کوردان ده زیده تر گرینگ بوو یان ژ بهر کو کوردان ئەو ل شوونا نفیس ب ریا فه گوتنی نه قل دکرن؟ پرس گه له کن هه لبهت. ژ ئالیی دی فه ب نه زه را لیکۆلینه ران، بنگه ها وێ چیرۆکی هه تا به ریا چاڤکانین نفیسکیین فارسی دچت. له ورا چاوا فردهوسی ژ بو شه هنامه یی و نزامی ژێ ژ بو مه سنه ویین خوه ژ چیرۆکین د ناڤا مله تی ده دهاته گوتن به ره هف دکرن یان ژ وان ئیستفاده دکرن، چیرۆکا به هرام و گولندامی ژێ به لکی یه ک فاریانتته که وسا یه نیزیک وان چیرۆکین قه دیمی بت. ب تایبه تی ژ ئالیی ئیسکه له تی ته ونی چیرۆکی فه ئەو گومانا مه زیده تر دکهت. لوما ته سیرا وێ چیرۆکی ته نی د ناڤ رۆژهلایتی ده نه مایه و شاخین وێ د ناڤ ئە ده بیاتا رۆژاڤا ده ژێ ره نگ فه دانه. ههروه کی چهند تیکلیین نیزیک یین د ناقههرا وێ و مه تنین وه کی ده جامه رونا بو ججاسسو و دۆن کیشوتا سه رفانتتهس. چونکو بنگه ها وێ چیرۆکی هه تا چیرۆکین هزار و یه ک شه قی دچیت.

۳-۱- قهرسیونا کوردی یا دهفکی و ناقرۆکا وی

چیرۆکا بههرام و گوله‌ند/م ئی ب چیرۆکا پاشا و وه‌زیره کی دهست پی دکهت کو وان چ کور نینن. ناقتی پاشا مه‌همیت و ناقتی وه‌زیری وی ژێ خه‌تیجانه. رۆژه کی ده‌رویشه ک تیتته سه‌رایا پاشا کو دببنت کو وی چ کور نینن و دبببنت: «ئه‌ز چ فیتی د ناڤ مالا ته‌ دا نابینم!» پاشا ئه‌مر ددهت کو بو وی ده‌رویشی فیتی بینن. وه‌زیر تیدگه‌هیت و دبببنتی پاشایی: قه‌ستا وی ده‌رویشی، فیتی نینه، قه‌ستا وی ئه‌وه کو چ کوریت مه‌ نینن. «پاشا ژێ دبببنت» مه‌ کچیت هه‌ی به‌س کوریت مه‌ نه‌بوونه. ده‌رویش سیڤه‌ کی ده‌ردخیت و دکه‌ته دو کهر و کهره کی دده‌ته پاشا ییکی دده‌ته وه‌زیری وی. پاشی ژننن هه‌ردویان ژێ پینگران دبن کو دو کوران تینن. ناقتی کوری پاشا دبببته به‌همه‌ن، یی وه‌زیری دبببته هه‌مشیر.

پاشا ژ بو وان هه‌ردو کوران مامۆسته‌یه‌ کی دگرت کو د چیرۆکی ناقتی وی گه‌رده‌نکشاره‌. گاڤا ئه‌ وه‌ردو کور پیچه‌ کی مه‌زن دبن گه‌رده‌نکشار ژ بو وان هه‌ردو کوران د بنی ئه‌ردی ده‌ ژ جام و شووشه‌یان مه‌ کته‌به‌ که وه‌ کی فانوسان ئاڤا دکه‌ت. ئه‌ وه‌ردو کور های ژ ژیا نا ده‌رفه‌ نابن هه‌تا رۆژه کی ب خه‌له‌تی جامه‌ کی دشکینن کو تیشکه‌ که رۆژی تیتته ژۆرفه‌. ل سه‌ر وی ژێ ئه‌و ژ گه‌رده‌نکشار دخوازن ئه‌و بو وان بچیت و وی تیشکا رۆژی بینته‌ڤه‌. ئه‌ له‌حاصل هه‌یا وان ژ ژیا نا سه‌ر دنیا یی دبببنت و داخوازا ده‌رکه‌فتنا ژ فانوسی دکه‌ن. پشتی ده‌رکه‌ڤنه‌ سه‌ر رووی دنیا یی هیدی هیدی ئادا پته‌ دبن و دووماهیککی وه‌ختی خوه‌ ب راو و نیچیری ڤه‌ دبۆرن. هه‌تا کو رۆژه کی ژننن پاشا و وه‌زیرین وه‌لاتی ب ناقتی «ئیخسیری وه‌لاتی زه‌نگین» تین کول وان ئه‌ژده‌هه‌یه‌ ک په‌یدا بوویه و ژ بو کوشتنا ئه‌ژده‌هه‌یی هاریکاریی دخوازن. مه‌همیت پاشا و خه‌تیجان نه‌ڤیرن هاریکاریی بکه‌ن. به‌س به‌همه‌ن و هه‌مشیر پی دحه‌سن و دچنه‌ هه‌رکاریا وان و به‌همه‌ن ئه‌ژده‌هه‌یی دکوژت و قه‌هره‌مانی و په‌هله‌وانیا وی ب قی شکلی ده‌ستپی دکه‌ت. ل گۆر مه‌تنن چیرۆکا به‌هرامی گۆر راسته‌راست به‌ش ژ بیک نه‌هاتنه‌ جو‌داکرن. وه‌ک یه‌ک چیرۆک هه‌تیه‌ ڤه‌گۆتن. لئ دیسا ژێ هه‌ژمارا چیرۆک/ ئه‌پیزۆدان د قتی ڤاریانئا مه‌ ده‌ ژێ هه‌فته‌ کو مه‌ ئه‌و وسا ته‌سنیف کرنه‌:

چیرۆکا یه‌ که‌م: ئه‌ژده‌ها و باژاری ئیخسیری وه‌لاتی زه‌نگین؛

چیرۆکا دویه‌م: قه‌شه‌یی جه‌وو، چیا یی ره‌ش و دیڤ و درنده‌یین وی چیا یی؛

چیرۆکا سبیه‌م: نیچیرا ئاسکا په‌ری و کوری پادشاهی موخرزه‌مین کو ژ به‌ر ئه‌شقا گوله‌ندامی

بوویه عابده‌ک و ل شکه‌ڤته‌ کی دژیت؛

چیرۆکا چاره‌م: باژاری دیڤی ره‌ش؛

چیرۆکا پینجه‌م: شکه‌ڤتا دیڤی سو‌ر و هه‌فت ژننن وی؛

چیرۆکا شه شهه: گولنداما کچا شیخی عه ره بان و ناشقییت وی؛

چیرۆکا ههفتهه: ئه وراسیایی جه رگه ش یی کوری پاپایی فرهنگ.

چیرۆک ب شکلی ل سهر قههره مانی و کوشتنا ئه زده ها و دیف و درنده بیین وه هشی دهستی دکهت. وه کی مۆتیف بههمه ن ژ قوناخه کی بهر ب قوناخه که دی دچیت کو د ههر قوناخی دهژی یان چیرۆکا ئاسکه کی یان یا دهرویشه کی یان ژ یان په ریه کی وی دکیشیته ناف چیرۆکی. ب فی شکلی ژ چیرۆکین د ناف چیرۆکی ده دهینه فه گۆتن کو ژ وان جوهره چیرۆکان ره تیته گۆتن چیرۆکین چارچۆقه یی. ژخوه ههه ههفت په یکهرا نزامی، ههه ژ ده جامه روئا بوجاسسو ههه ژ ئه لبهت هزار و یهک شهف د فی فورماتی دا نه. ویجا بههمان د ههر قوناخه کی ده ب مۆتیف و مۆتیفاسیۆنه که جودا دکه فیه ناف چیرۆکه که نوو کو ههتا ئه و خوه دکه هینه گولنداما کچا شیخی عه ره بان.

وه کی لگهت-مۆتیفه کی و هه ژماره که موهم ههر تشت ل دۆر ره قه می ههفتی دزفرن. ژخوه ناخی کتیبنا نزامی ژ ههفت په یکه ره و د چیرۆکا بههمان و گولندامی ده ژ د ناخا چیرۆکا قههره مانی یا چه رچه فه یا گشتی ده ههفت قوناخ هه نه کو ئه و د ناخا ههر ههفت قوناخان ده دبۆریت کو ههر قوناخه ک ژ ب سهری خوه چیرۆکه که جودایه. د مهتنی نزامی ده ژ چیرۆک وسا دهستی دکهت کو بههمان کوری به زدگردی کوری شاپووری سییه مه. ژ بو کو بههمان بیته ها کمی ههفت ئقلیمان لازم ئه ههر ههفت کچین ها کمین جهانی بو خوه بینتن. یانی د قهرسیۆنا نزامی ده بههمان سلطانه کی ساسانیانه ئه وه که بههمانی گور تیته ناسین. ل گۆر چاقلکانیان ئه و د سه دسالا چاری ده ژ یایه. ژ بهر وی ژ نزامی و فردهوسی ژ ئه وه ک سلطانی ئیرانی ده نه ناسین. لی ئاشکرایه کو شاخین چیرۆکی گه له ک که فترن کو ههه ژ ئالیی ته ما ههه ژ ئالیی فه گۆتنی فه دبیت ههتا سه رده میت بهریا په هله ویاتی بچت.

ب نه زهرا مه تیکلیه که سه ماننیک و ئه ده بی د ناقبهرا فان چیشیت چیرۆکان و په هله وتیی ههیه. له ورا شکا مه ئه فه کو په هله وی و په هله وان ی ئه ینی کوکی زا بن. له ورا د فان هه می چیرۆکین وسا دا-کو یا روسته م د سهری ده-ههه عونسورین سیاسه تنامه یی، ههه عونسوری ئه ده بی ههه ژ عونسوری هه ماسه تا سیاسه تا هنگی ده رده کفن. لوما ژ وه ک چاند و ترادسیۆن وان چیرۆکان ژ ئالیه کی فه زه وقه که ئه سه تیک ددا گوهداران لی ژ ئالیی ده ژ فه ستاندارده که دیرۆکی یا وی چاندی ل بهر چاقیت وان رادیخست. لوما ژ مرؤف دشیت چیرۆکین وسا د ناف چارچۆقه یه که په هله ویاتی ده ب ناف بکهت و وسا بنرخینت. هه لبهت گاغا وسا ژ چیدبیت، هنگی شاخیت وان چیرۆکان ههتا سه رده میت گه له ک که فن دچن کو ئه و ژ ژ بو ناسینا چاندا ده فکی و ترانسفهرا وی یا د ناف قهرسیۆنین به ره فکری و مه تنین نقیسه کی ده

نیشانه‌یان بدهنه مه. چونکو ههم د نموننه‌یا بهره‌فکاریا مه ده ههم ژی د مه‌تنی نزامی ده گه‌له‌ک ئه‌پیزۆت و خالین حکایی هیژ ژی د ناڤا چاندا ده‌فکی ده ب فۆرمه‌که دی یان ژی د ناڤ چیرۆک و ئه‌فسانه‌یه‌که دی ده جه دگرن و خوه وسا ته‌کرار دکن.

۴- ئه‌نجام

د موقایه‌سه‌یا مه‌تنی نزامی و قاریان‌تا مه بهره‌فکاری ده ژ بلی ناڤی به‌همه‌ن-به‌هرام چ ناڤیت دی نینن. هه‌روسا د بهره‌ما نزامی ده ههر چیرۆکی کچه‌که جودا وه‌لاتی جودا یین هه‌فت ئقلیمان هاتی د سه‌رایا به‌هرام یا ب ناڤی هه‌فه‌رناک ده فه‌دبیزن. لی د قاریان‌تا مه ده فه‌بیزه‌ر وان د یه‌ک چارچۆفه‌یی ده دبیزت کو له‌هه‌نگی هه‌میان ژی به‌همه‌نه. لۆما د فیده‌ری مروڤ دشی‌ت ببیزیت، ئه‌گه‌ر ئه‌ف قاریان‌تا مه نیزیک یین نومه‌یه‌که پیشین و ئارکائیک بت، هنگی نزامی گه‌له‌ک ل سه‌ر فۆرم و ئیسکه‌له‌تی وی خه‌بتیه و ئه‌و گوه‌ۆریه. لۆما گاڤا ده‌رباسی مه‌ته‌نه‌که نفیسکی بوویه هه‌رچه‌ند چیرۆک به‌رفه‌هتر بوویه ژی، چارچۆفه و ده‌روازه‌یا وی هاتیه‌ گری‌دان. لی د یا ده‌فکی ده ل گۆر ههر چیرۆکیژی ئمکانا فه‌گۆته‌که نوو و گوه‌رنا هن تشتین دی فه‌کری مایه. لۆما ژی دی فه‌کۆلینا ل سه‌ر مه‌تنین وسا ههم بنگه‌ها ئه‌ده‌بیاتا نفیسکی نیرینه‌که نوو ل به‌ر مه‌ دانیت ههم ژی ئه‌م دی چیتر بینن کا قودره‌تا چاندا ده‌فکی چما هه‌تا ئیرو وسا هاتیه و ترانسفه‌رین وی چاوا چیبوونه.

ئه‌ف مه‌تنین وسا هه‌لبه‌ت ژ سیاسه‌ت و نیرین و باوه‌یین قه‌دیم گه‌له‌ک نموننه‌یان د ناڤ خوه ده ئه‌توا دکن. بو نموننه‌ تیکلیه‌که خورت د ناڤه‌را ئقتدارا می‌ران یان ئیداری دگه‌ل ب ده‌ستخستنا ژنان هه‌یه. یانی ئقتداره‌که جنسی ژی ئیداری ژی د ناڤ وان مه‌تنان ده تیکل هه‌فه. ژ ئالیی ده د هه‌ردو نموننه‌یان ده ژی ژن ته‌نی وه‌کی ئه‌نسترومانه‌کی نه کو د ناڤ هه‌ده‌فین ئیداری ده وه‌ک له‌هه‌نگان نینن. یانی هه‌رچه‌ند ئه‌و ژی زیه‌ک و هن جاران په‌هله‌وان ژی بن، رۆلا وان رۆله‌که سه‌ره‌که نینن و ئه‌و وه‌ک کاراکته‌ر ته‌نی د فۆنی ده هه‌نه. ژ ئالیی دی فه‌ تیکلیین د ناڤه‌را باوه‌رمه‌ندیین دینین جودا ده ژی ته‌ره‌فداریه‌ک هه‌یه کو د قاریان‌تا مه ده دژمنین به‌همه‌ن وه‌ک کافران ده‌ینه بناڤکرن. ژ ئالیه ده ژی ته‌حقیره‌ک ل هه‌مبه‌ر جه‌ووین ژی هه‌یه. یانی ب فی شکلی ئه‌ف چیرۆکه د ناڤ مژارین ئه‌ده‌بیات و چاندی ده گه‌له‌ک تشتان فه دبیزت و ژ بو هیزا زمانی ژی چاڤکانیین موهیمن. لی ژ ئالیه‌کی ده ژی که‌قنه‌شۆبی و نیرینین کو ئیرو ژ بو مه‌ زیده نه‌ دورست ژی د ناڤ خوه ده دگرن. ژ ئالیی چیرۆکیژی و زمانی فه قاریان‌تا مه بهره‌ف کری گه‌له‌ک ده‌وله‌مه‌نده. ههر وسا گه‌له‌ک مۆتیقین ئونقه‌رسال یین وه‌ک

نارکہ تاپین گشتی بین د ناف گہلہ ک چاندین کہفن ده تینه دیتن ژی د ناف فی چیروکی ده
جھ دگرن. گہلہ ک خالین وسا بین گرینگ هه نه.

سه‌چاوه‌کان

- Ateş, Ahmet. (1979). "Behrâm Gûr." *MEB İslam Ansiklopedisi*. c. 2. 452-453.
- Aytaç, Aslı. (2017). "Aşkî ve Heft Peyker Mesnevisi." *Heft Peyker*. 'Aşkî. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 1-24.
- Eyyubiyân, Ubeydullah. (1963). *Çerîkey Mem û Zîn*. Tebrîz: Çapxaney Şefeq.
- Genceli Nizamî. (2013). *Heft Peyker*. (wer: Mehmed Emin Yumni; Haz: Aytekin Yıldız). İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Güzelova, Hanzade. (2008). "Abdî'nin Heft Peyler Mesnevîsi." Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Konukçu, Enver. (1992). "Behrâm-i Gûr." *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. c. 5: 356.
- Nizâmî Gence'î. (1934). *Heft Peiker Ein Romantisches Epos Des Nizami Genç'e'î*. (Amd: Hellmut Ritter; J. Rypka). Istanbul-Praha: Orientalni Ustav (Intisharate Muessesei Sherqiyeyi Chekoslovakya).
- Tek, Ayhan (2014). "Mulaqata digel Fettah Babat li ser Çerîkey Behnam û Gulendamê." Gever.